

Voor dit examen zijn maximaal 75 punten te behalen; het examen bestaat uit 37 vragen. Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

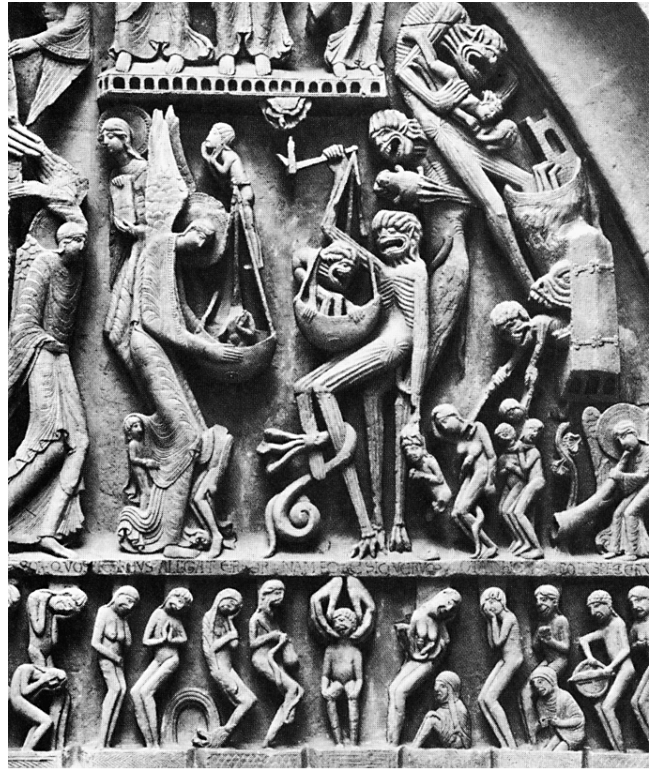
Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

figuur 1

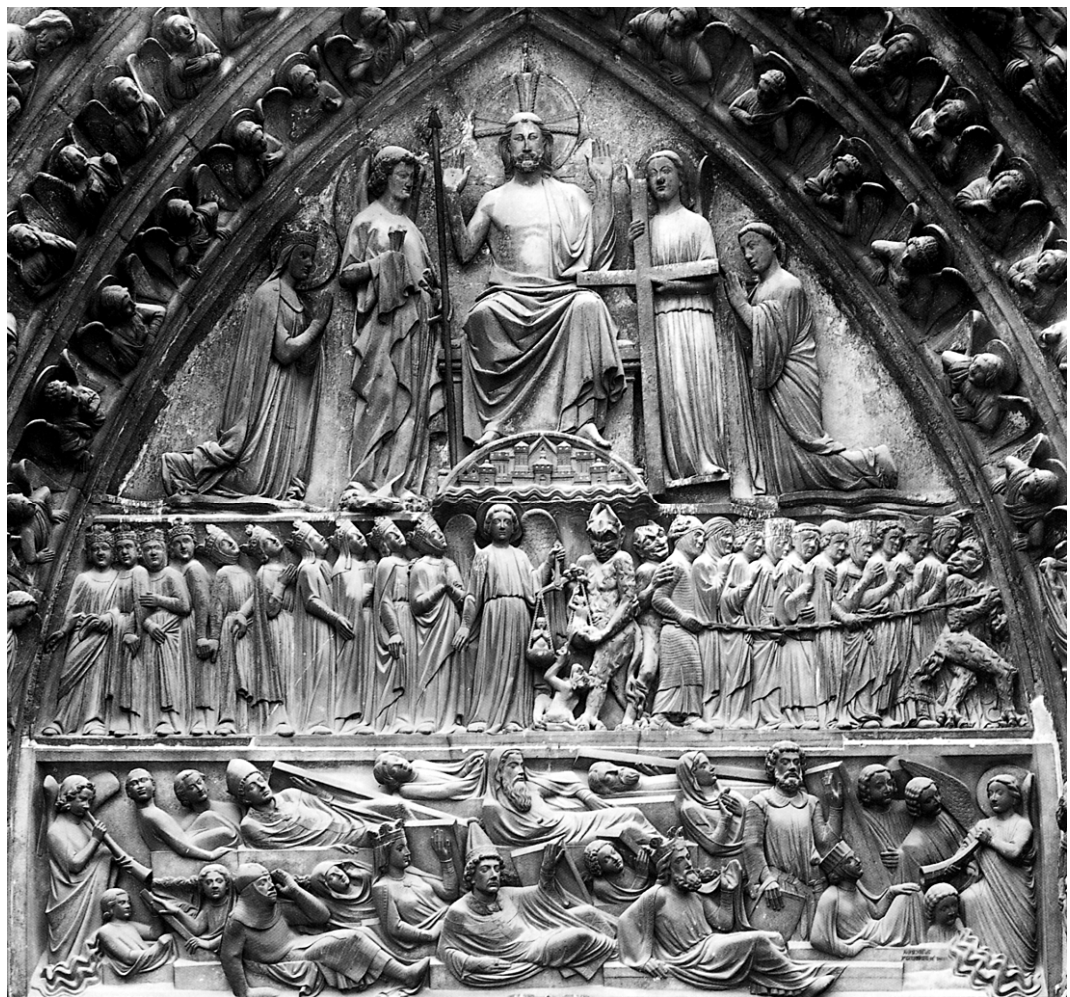
gravure op ware grootte

figuur 2

kathedraal in Autun, Frankrijk

figuur 3

hoofdportaal Notre Dame, Parijs

Duivels

Vragen bij afbeelding 1 tot en met 6.

In de bijbel wordt het visioen opgeroepen van ‘de dag des oordeels’ aan het einde der tijden. Dan komt Christus terug op aarde om over de mensheid, levenden en doden, te oordelen. Wie goed geleefd heeft wordt uitverkoren om naar de hemel te gaan. Wie gezondigd heeft wordt verdoemd en moet naar de hel.

Op de pagina hiernaast zie je middeleeuwse voorstellingen van dit Laatste Oordeel. Figuur 2 toont een detail. De foto’s geven een goed beeld van de manier waarop het Laatste Oordeel in de Middeleeuwen werd voorgesteld. Alle onderdelen van het verhaal zijn aanwezig.

Bekijk figuur 1, 2 en 3 op de pagina hiernaast.

- 4p **1** Benoem de vier belangrijkste aspecten van het verhaal aan de hand van deze beelden.

Op afbeelding 1 zie je een fragment van een Laatste Oordeel uit een kerkportaal in Conques. Het stelt de hel voor. De verschrikkingen die de zondaars moeten ondergaan zijn vol fantasie uitgebeeld.

- 3p **2** Geef drie voorbeelden van deze verschrikkingen.

Het Laatste Oordeel, dat als het gruwelijkste verhaal uit de christelijke kunst beschouwd kan worden, werd in de Middeleeuwen vaak afgebeeld.

- 1p **3** Leg uit waarom dit onderwerp zo vaak werd afgebeeld.

Het reliëf op afbeelding 1 is Romaans, evenals het reliëf op figuur 2 op de pagina hiernaast. Het reliëf op figuur 3 is gotisch.

- 2p **4** Noem twee verschillen tussen de Romaanse en gotische stijl die terug te vinden zijn in deze reliëfs.

Op afbeelding 2 zie je een Nederlandse miniatuur uit de vijftiende eeuw. Het is een illustratie bij de gebeden voor iemand die gestorven is. De verdoemde zielen worden door duivels de hel ingevoerd.

- 3p **5** Bespreek hoe deze ruimte is verbeeld op afbeelding 2. Doe dit aan de hand van drie aspecten van de *voorstelling*.

Omstreeks het jaar 1000 zag een monnik een duivel die hij als volgt beschreef: “Aan mijn voeteneinde verscheen een kleine man, verschrikkelijk om aan te zien. Hij was, voor zover ik kon waarnemen, halflang en had een spichtige hals, een uitgeteerd gezicht, gitzwarte ogen, (...) borstelig rechtopstaand haar, hondentanden, een bochel en weke trillende billen en hij was gekleed in gore kleding.”

Op afbeelding 3 zie je de hel op een mozaïek uit de dertiende eeuw.

Op afbeelding 4 zie je een detail van een fresco dat omstreeks 1365 is geschilderd.

Bekijk ook afbeelding 1 en figuur 2 en 3.

De duivels op de afbeeldingen zijn allemaal anders. Maar toch herkende iedereen ze onmiddellijk.

- 3p **6** Beschrijf hoe duivels in de Middeleeuwen werden voorgesteld. Betrek tenminste drie karakteristieke kenmerken van de duivels in je antwoord.

De werken op afbeelding 1 tot en met 4 zijn in verschillende materialen uitgevoerd.

- 3p **7** Geef voor drie van de vier werken kort aan hoe ze technisch tot stand gekomen zijn.

Tegenwoordig komen angstaanjagende wezens vooral voor in films en stripverhalen. Op afbeelding 5 zie je een illustratie uit een *Batman*-strip. Afbeelding 6 is een ontwerp voor de sciencefiction-film *Alien 1*, waar een parasiet van een andere planeet zich in het lichaam van een mens ontwikkelt tot het wezen dat je hier ziet.

Bekijk afbeelding 5 en 6.

2p **8** Geef voor elk van beide figuren aan hoe hun *uiterlijk* angst oproept.

Het stripverhaal en het *Alien*-ontwerp zijn bedreigend van sfeer. Dat geldt niet alleen voor de figuren, maar ook voor hun omgeving. Compositie, dieptewerking en kleur versterken deze dreiging.

2p **9** Leg voor twee van deze drie aspecten uit hoe ze bijdragen aan de bedreigende sfeer van afbeelding 5 en/of afbeelding 6.

De wezens op afbeelding 5 en 6 zou je kunnen zien als hedendaagse duivels of demonen. In stripverhalen, computerspelletjes en films, uitingen van de huidige massacultuur, hebben ze een andere functie gekregen. Het Kwaad is entertainment geworden. Het publiek wil griezelen. Sciencefiction-films zoals *Alien* maken dan ook vaak gebruik van de angsten van de hedendaagse mens. Die verschillen in wezen niet zoveel van de angsten van de middeleeuwse mens.

2p **10** Geef aan op welke hedendaagse angst gespeculeerd wordt in deze films. Geef ook aan in welk opzicht deze angst te vergelijken is met de angst van de middeleeuwse mens.

Follies

Vragen bij afbeelding 7 tot en met 10.

Vanaf de achttiende eeuw werden in parken en tuinen van Engelse landhuizen gebouwtjes neergezet die bij de beschouwer allerlei gevoelens zouden moeten oproepen. Dit werd overgenomen door vorstenhuizen in de rest van Europa. De bouwsels werden spottend 'follies' genoemd, wat 'dwaasheden' betekent.

Op afbeelding 7 en op figuur 4 hieronder zie je een kasteeltje dat de Pruisische koning Friedrich Wilhelm II in 1794 in een park bij Berlijn liet bouwen om zijn geliefde te kunnen ontvangen. Het is van hout gemaakt. Alleen de brug tussen de torens, die tien jaar later werd toegevoegd, is van gietijzer.

figuur 4

3p **11** Noem drie aspecten die naar de Middeleeuwen verwijzen.

Toch is het geen middeleeuws bouwwerk. Dat is bijvoorbeeld af te leiden uit het gietijzer van de brug.

3p **12** Noem nog vier aspecten waaraan je kunt zien dat dit geen middeleeuws kasteel is.

Op figuur 5 hieronder zie je een detail van de brug.

figuur 5

- 2p **13** De brug is met opzet van gietijzer gemaakt en niet van hout, zoals de rest van het gebouw. Geef twee redenen voor deze keuze.

- 1p **14** Op afbeelding 8 zie je een detail met de poort, die geen echte doorgang biedt. Het hek en het landschap zijn geschilderd. Leg uit wat het effect hiervan is.

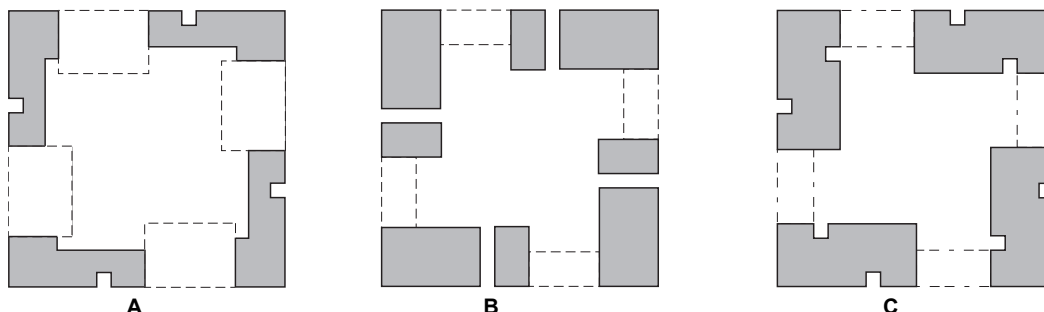
- 2p **15** Het kasteel staat in een groot park, waar onder meer pauwen rondlopen. Het past dan ook helemaal in de toen opkomende Romantiek. Leg uit waarom het kasteel in de Romantiek past. Betrek twee kenmerken van deze stroming in je antwoord.

Op afbeelding 9 en 10 zie je een werk uit 1995 van de Deense kunstenaar Per Kirkeby. Het is ruim vier meter hoog en staat in een park in Genève.

Kirkeby heeft zijn bouwsel een bijzondere vorm gegeven waarvoor de plattegrond het uitgangspunt is.

Bekijk afbeelding 9 en 10 en figuur 6 hieronder.

figuur 6

- 1p **16** Welke tekening is de juiste plattegrond?

- 1p **17** Kirkeby speelt in dit werk met vormen. Geef aan waaruit dat spel met vormen blijkt.

- 2p **18** Kirkeby is geen architect maar beeldend kunstenaar. Toch verwijst zijn werk naar architectuur. Noem drie manieren waarop dat hier gebeurt.

- 1p **19** Kirkeby zegt: “Ik noem het *Toren van de eenzaamheid*. Hier kan elke romantische dichter gaan zitten en bittere tranen schreien, omdat niets blijvend is, zelfs de liefde niet.” Leg uit op welke manier dit bouwsel met eenzaamheid geassocieerd kan worden.

- 2p **20** De toren van Kirkeby kan een hedendaagse folly genoemd worden. Noem twee aspecten waardoor het werk op afbeelding 9 aan een folly doet denken.

Vragen bij afbeelding 11 tot en met 14.

De kunstenaars van het surrealisme waren zeer geïnteresseerd in het werk van de Weense psychiater Sigmund Freud (1856-1939). Deze probeerde inzicht te krijgen in het 'onbewuste' van de mens. Dat is het deel van de geest waar zich emoties, herinneringen of ideeën bevinden waar mensen zich niet bewust van zijn, die ze 'verdrongen' hebben. Freud onderzocht dit bijvoorbeeld door dromen te analyseren. De surrealisten probeerden beelden uit het onbewuste te gebruiken voor hun kunstwerken.

Op afbeelding 11 en 12 zie je werken van Salvador Dali, die van zichzelf zei dat hij de beste schilder ter wereld was. Je ziet hem op figuur 7 hieronder.

figuur 7

Het beeld op afbeelding 11 heet *Venus van Milo met laden*. Dali heeft de vorm en de verhoudingen van dit beeld gekopieerd van de oorspronkelijke *Venus van Milo*, een van de meest bewonderde voorbeelden van de Griekse beeldhouwkunst uit de tweede eeuw voor Christus. Dali maakte zijn beeld in 1936, maar de *Venus* op afbeelding 11 is een latere versie uit 1964.

Bekijk afbeelding 11.

Volgens de meeste kunsthistorici verwijst Dali met het idee van de laden naar het onbewuste.

1p **21** Geef een argument voor deze interpretatie.

De laden hebben pluizige handgrepen.

2p **22** Noem twee effecten die daardoor ontstaan.

Op afbeelding 12 zie je het olieverfschilderij *Metamorfose¹⁾ van Narcissus*. Het is gebaseerd op een verhaal uit de Griekse mythologie. Narcissus was een mooie jongeman op wie zowel jongens als meisjes verliefd werden, maar hij beantwoordde die liefde nooit. De goden strafden hem toen hij verkoeling zocht bij een bron. In het water zag hij voor het eerst zijn spiegelbeeld en hij werd meteen verliefd. Maar hij kon zijn spiegelbeeld natuurlijk niet omhelzen en van verlangen stierf hij daar bij de bron. Er kwam toen een bloem uit de grond die narcis werd genoemd.

Op afbeelding 12 zie je Narcissus met voorovergebogen hoofd in het water zitten. Dali verbeeldt de metamorfose door de vorm van Narcissus te laten 'rijmen' met andere vormen.

2p **23** Leg uit hoe hij op die manier de metamorfose laat zien.

2p **24** Waarom leent het verhaal van Narcissus zich goed voor een surrealistisch schilderij? Geef twee argumenten.

noot 1

gedaanteverandering

Dali schilderde met olieverf op linnen, maar hij omschreef zijn schildertechniek als ‘met de hand gemaakte kleurenfotografie’.

Bekijk afbeelding 12.

- 3p **25** Noem drie aspecten die ertoe bijdragen dat het schilderij aan een foto doet denken.

Van alle surrealisten is Salvador Dali de meest beroemde. Hij heeft tijdens zijn leven dan ook veel moeite gedaan om de aandacht op zich te vestigen. Zijn schilderijen worden door een breed publiek bewonderd.

- 2p **26** Geef hiervoor twee verklaringen.

Hoewel Dali vooral bekend is vanwege zijn schilderijen, was hij een van de eerste kunstenaars van de twintigste eeuw die zich op het terrein van de massacultuur begaf. Zo maakte hij kranten, posters, advertenties en reclamefilmplaatjes voor bedrijven, werkte hij samen met modeontwerpers, filmers en fotografen en ontwierp hij decors, meubels en sieraden.

Op afbeelding 13 zie je bijvoorbeeld een bank uit 1938 met de naam *Mae West, lippen-sofa*. Mae West was in die tijd een beroemd filmster en sekssymbool. Op afbeelding 14 zie je *Robijnen lippen*, een broche van goud, parels en robijnen die hij in 1949 ontwierp.

- 2p **27** Breng de voorwerpen op afbeelding 13 en 14 in verband met het surrealisme. Doe dat aan de hand van twee kenmerken van die stijl.

In het verleden namen kunstcritici het Dali kwalijk dat hij zich op grote schaal met massacultuur bezighield. Ze vonden het ongepast dat serieuze kunstenaars zich met commercie inlieten.

- 1p **28** Leg uit waarom ze dat ongepast vonden.

Stoelen

Vragen bij afbeelding 15 tot en met 19.

Op afbeelding 15 zie je een stoel uit 1978 van de Italiaanse ontwerper Alessandro Mendini. Hij kocht een aantal kopieën van een achttiende-eeuwse stoel. Die werden met de hand beschilderd. Mendini liet zich daarbij inspireren door het schilderij op afbeelding 16 van de Franse kunstenaar Paul Signac.

Bekijk afbeelding 15.

Je zou kunnen zeggen dat deze beschildering niet bij de stoel past. Maar je kunt ook het tegendeel beweren.

- 2p **29** Geef twee argumenten waarom de beschildering goed bij de stoel past.

Mendini maakte deel uit van *Memphis*. Dit was een Italiaanse groep ontwerpers die zich in de jaren tachtig van de vorige eeuw verzette tegen de functionele vormgeving die toen de toon aangaf.

Bekijk afbeelding 15.

- 2p **30** Leg aan de hand van twee aspecten uit in welk opzicht het ontwerp van Mendini destijds vernieuwend was.

Op afbeelding 17 zie je *Rock Furniture*²⁾, bronzen zitmeubels die ontworpen zijn door Job Smeets en Nynke Tynagel. Onder de naam *Studio Job* maken zij ontwerpen die associaties oproepen met pracht en praal.

- 2p **31** Noem twee aspecten van dit meubilair die daaraan bijdragen.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

De meubels van *Studio Job* zijn bedoeld om te gebruiken, maar ze lijken eerder kunstobjecten dan toegepaste vormgeving.

3p **32** Leg dit uit aan de hand van drie aspecten.

Op afbeelding 18 zie je de *Rag Chair*³⁾, een stoel uit 1991 van Tejo Remy. Hij is gemaakt van vodden, die met stalen strippen op hun plaats worden gehouden. De stoel wordt op bestelling gemaakt en kopers mogen zelf oude kleren of lappen aanleveren. Daaruit spreekt een bepaalde visie op ontwerpen: Remy neemt met dit ontwerp een standpunt in over de betekenis van gebruiksvoorwerpen.

1p **33** Leg uit welke visie je kunt afleiden uit het ontwerp op afbeelding 18.

Op afbeelding 19 zie je een meubel van Frank Tjepkema en Janneke Hooijmans. Deze ontwerpers verzinnen een object dat bestaat uit losse elementen van schuimrubber. Kopers kunnen het zelf op hun eigen manier in elkaar zetten.

Het ontwerp lijkt helemaal niet op een zitmeubel, al kun je er wel op of in zitten. De titel is *Tak*.

1p **34** Welke associatie wordt door de vorm en de titel opgeroepen?

De ontwerpers zeggen dat ze met hun werk de wereld leuker willen maken.

1p **35** Kan *Tak* een geslaagd meubelontwerp genoemd worden? Geef een argument voor je antwoord.

Bekijk afbeelding 18 en 19.

Het ontwerp van Tjepkema en Hooijmans kan vergeleken worden met de stoel van Remy op afbeelding 18.

3p **36** Noem drie aspecten die deze ontwerpen met elkaar gemeen hebben.

De meubels uit dit vragenblok zijn exclusieve ontwerpen, die niet bedoeld zijn om in een grote oplage te worden geproduceerd.

2p **37** Geef voor twee van deze ontwerpen aan waaruit je dat kunt afleiden.

Einde

---

noot 3

voddenstoel